

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de voormalige drogisterij De Walvis in Sint-Niklaas

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Sint-Niklaas, gegeven op 9 april 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 23 april 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de voormalige drogisterij De Walvis aantoonde;

Overwegende dat de voormalige drogisterij De Walvis, woonwinkelhuis met bewaard winkelinterieur als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De voormalige drogisterij De Walvis is een uniek en gaaf bewaard voorbeeld van een drogisterij uit het begin van de 20ste eeuw, ondergebracht in een pand dat vermoedelijk dateert van 1875. Het pand getuigt van een lange voorgeschiedenis van commercieel gebruik op deze locatie, strategisch ingeplant langs deze historische handels-as naar Antwerpen, gelegen op een steenworp van de Grote Markt van Sint-Niklaas. Dankzij haar volledig gaaf bewaard winkelinterieur van 1919 biedt de voormalige drogisterij een zeldzame inblik op het winkelgebeuren en het dagelijkse leven aan het begin van de 20ste eeuw.

Gaaf bewaarde winkelinterieurs zijn op zich reeds bijzonder schaars omwille van hun steeds veranderlijke aard, eigen aan commerciële architectuur. Er is in Vlaanderen bovendien geen enkele andere gaaf bewaarde drogisterij bekend, wat van de voormalige drogisterij De Walvis een bijzonder zeldzaam erfgoedrelict maakt.

De rood geschilderde gevel met witte reclame-beschildering aan de Ankerstraat is bepalend voor het straatbeeld vanuit de Zamanstraat en vormt een visuele getuige van de lange traditie van handeldrijven op deze eeuwenoude commerciële as. De drogisterij is tenslotte een typerend voorbeeld van een detailhandel die in stedelijke context doorgaans geconcentreerd was in bepaalde winkelstraten en markten of langs grote verbindingssassen en invalswegen;

Overwegende dat de voormalige drogisterij De Walvis, woonwinkelhuis met bewaard winkelinterieur als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De voormalige drogisterij De Walvis bezit een hoge ensemblewaarde doordat alle onderdelen van het winkelpand integraal bewaard zijn. Zowel de straatgevel met beschilderde

gevelreclame, de winkelvitruines, het volledige winkelinterieur met vast en los meubilair en de aanpalende functionele ruimtes zijn gaaf bewaard en getuigen op een unieke wijze van het dagelijks functioneren van een vroeg 20ste-eeuwse drogisterij. Bovendien werd het volledige winkelinterieur in één keer ontworpen waardoor alle delen afgestemd zijn op elkaar en op het functioneren van deze handelszaak. Sinds de oprichting in 1919 is er nagenoeg niets veranderd aan zowel het interieur als het exterieur, waardoor dit handelspand een hoge authenticiteit en ensemblewaarde bezit.

De architecturale uitwerking van het handelspand is nauw verbonden met het winkeltipe en de koopwaar die men aanbood. De opstelling van de winkelrichting is ook een belangrijk element. De winkel moet er niet enkel mooi uitzien, maar moet functioneel zijn en had tot doel om zoveel mogelijk te verkopen. Bij de opstelling van de toonbanken en de rekken voor winkelwaren werd hiermee rekening gehouden. Typerend voor een drogisterij is het uitstellen van allerhande producten doorheen de hele winkel. De talloze haakjes, legplanken en diverse types vitrinekasten getuigen hiervan.

De typologie van de drogisterij is nauw verbonden met deze van de apotheek. De voormalige drogisterij De Walvis bewaart verschillende kenmerken die representatief zijn voor beide typologieën, zoals de grote kastenwand met 120 lades voor producten die los of in poedervorm werden verkocht. In de open rekken werden vloeibare producten bewaard. Gevaarlijke producten zaten achter slot in de gesloten kasten onderaan de kastenwand. Naast de toonbank bevindt zich een lezenaar voor het receptenboek voor het maken van allerlei (semi)medicinale bereidingen en huishoudmiddeltjes. Eugeen Amand (1884-1946), oprichter van de drogisterij De Walvis en apotheker van opleiding, wilde aanvankelijk een apotheek uitbaten in het pand. De binnendeur met geetst glas met apothekersmotieven (kelk en slang) verwijst nog naar dit gegeven.

Het bijzonder gaaf bewaarde winkelinterieur is typologisch representatief voor de detailhandel uit de late 19de en vroege 20ste eeuw en bezit talrijke representatieve kenmerken, zoals onder meer de zeldzaam geworden, maar bijzonder kenmerkende winkelvitruines met houten achterwanden en glazen legplankjes, waarbij gebruik wordt gemaakt van de bestaande vensteropeningen. De indeling van de winkelruimte, met de dwars geplaatste toonbank en het achterliggend verhoog is eveneens een kenmerkend gegeven. Net zoals het aanpalend salon, toegankelijk van achter de toonbank, vanwaar de winkelier zijn winkel betrad.

De architecturale waarde van het pand wordt eveneens ontleend aan zijn verzorgde neoclassicistische geveluitwerking, typerend voor de tweede helft van de 19de eeuw. Zowel het materiaalgebruik (blauwe hardsteen, bepleisterde baksteen en houten kroonlijst), de opstand (dubbelhuis, met de nok parallel aan de straat) en de geveluitwerking met schijnvoegen, geriemde omlijstingen, uitgewerkte kroonlijst en consoles, en de T-ramen, zijn herkenbaar en typerend voor deze bouwstijl en periode. In de originele interieurelementen zoals de kooflijsten, de lambriseringsen, de omlijstingen, de marmeren schouwmantel en vooral de monumentale trap met zuilvormige trappaal herkent men eveneens de invloeden van het neoclassicisme. Deze vormtaal werd bovendien subtiel doorgetrokken bij de inrichting van het interieur in 1919, meer bepaald in de vormgeving van het vaste meubilair en de winkelvitruines, wat bijdraagt tot een hoge ensemblewaarde;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de historische en architecturale waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Voormalige drogisterij De Walvis, woonwinkelhuis met bewaard winkelinterieur, Ankerstraat 27 in Sint-Niklaas, bekend ten kadaster 3de afdeling, sectie E, perceelnummer 2225C.

De cultuuroederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De voormalige drogisterij De Walvis is gelegen in de Ankerstraat 27 in Sint-Niklaas. De drogisterij is sinds 1919 ondergebracht in dit pand, dat vermoedelijk dateert van 1875. Het pand is ingeplant op een diep rechthoekig perceel, dat een knik vertoont aan de westzijde ter hoogte van de overgang van de hoofdbouw naar de achterbouw. Achter de hoofdbouw is een haakse achterbouw langs de westzijde van het perceel met daarnaast een middelgrote stadstuin.

Het woonwinkelhuis is een rijwoning van vier traveeën en twee bouwlagen onder een mank zadeldak (rode pannen, nok parallel aan de straat). Het pand heeft een bepleisterde en beschilderde lijstgevel, boven een hoge plint van blauwe hardsteen. De gelijkvloerse verdieping is belijnd met imitatiebanden, uitstralend boven de muuropeningen. De bovenverdieping is vlak bepleisterd en bekroond met een uitkragende kroonlijst met tandlijst, op decoratief uitgewerkte consoles met daartussen casementen. De gevel is opengewerkt met een spiegelboogvormige deur en dito vensters. De deur met kwartholle geriemde omlijsting op neuten bevindt zich in de tweede travee. De drie flankerende vensters boven geprofileerde hardstenen dorpels zijn voorzien van gedecoreerde houten rolluikkasten met bewaarde houten rolluiken. De vier vensters van de bovenverdieping zijn voorzien van een geriemde omlijsting met doorgetrokken onderdorpels van blauwe hardsteen. Het venster boven de deur bewaart een metalen vlaggenstokhouder. Het originele 19de-eeuws beschilderd houten schrijnwerk bleef integraal behouden, op de verdieping met bewaarde T-verdeling (met vast bovenlicht). De deur heeft een tweeledig deurvenster en dito bovenlicht. De benedenramen werden ontdaan van hun verdelingen om te fungeren als winkelvitrine, met uitzondering van het behouden tweeledig bovenlicht van het raam in de eerste travee. De gelijkvloerse verdieping is voorzien van een donkerrode gevelbeschildering met wit opschrift "DE WALVIS Firma AMAND / Drogerijen Scheikundige Producten". De verdieping is wit beschilderd.

De achtergevel van het hoofdvolume maakt aan de westzijde de verbinding met de haakse achterbouw. De achtergevel is opgetrokken uit baksteen en doorbroken met rechthoekige muuropeningen met hardstenen dorpels. Het originele 19de-eeuwse beschilderde houten schrijnwerk bleef bewaard. Op het gelijkvloers is een beglaasde deur met bovenlicht, beide met kleine metalen roedeverdeling met krulmotief in de hoeken. In de haakse gevel zit een groot negenvlakraam met vast bovenlicht. De eerste verdieping telt twee identieke vensters met achtlakramen met vast bovenlicht, onder bakstenen rollaag. In de zolderverdieping steken twee kleinere identieke vensters, met zesvlakramen onder houten latei en rollaag, vermoedelijk daterend uit de 20ste eeuw.

De haakse achterbouw bestaat uit twee achter elkaar gelegen volumes onder plat dak. Het eerste, bij het hoofgebouw aansluitende volume telt vier traveeën (zes op de gelijkvloerse verdieping) en drie bouwlagen. Aan de tuinzijde is de gevel op de gelijkvloerse verdieping vlak bepleisterd met bovenaan een eenvoudige profilering, terwijl de bovenverdiepingen van een cementering met imitatievoegwerk is voorzien. Boven het gelijkvloers is een luifel in metaal en glas op eenvoudige metalen consoles. De luifel voorziet in de horizontale circulatie

tussen de verschillende ruimtes op het gelijkvloers, die niet allen intern met elkaar verbonden zijn. Op het gelijkvloers zien we een afwisseling van rechthoekige deur- en vensteropeningen van ongelijke grootte, grotendeels aangepast in de jaren 1920. Alle vensters hebben hardstenen dorpels, behoudens het venster van de wasplaats met een dorpel uit rode tegels. De rechthoekige vensters van de verdiepingen hebben allen hardstenen dorpels en houten zesvlakramen met vast bovenlicht voor de eerste verdieping en viervlakramen voor de tweede verdieping.

De gelijkvloerse verdieping van het hoofdvolume heeft een gaaf bewaard interieur. Aan de straatzijde bevindt zich de winkel, bestaande uit de winkelruimte en een in de winkel geïncorporeerde opbergruimte ("kabinet"), gescheiden door een centrale gang, leidend naar de traphal achterin. Achter de winkelruimte bevindt zich het salon, van waaruit men toegang heeft tot de ruimtes in de achterbouw in het verlengde ervan. Via de deur in de tweede travee van de voorgevel betreedt men het pand. Het pand heeft een dubbelhuisindeling, waarbij de centrale gang de winkelruimte scheidt van de kleinere opbergruimte. De gang leidt via de traphal tot aan de achtertuin. In de winkelruimte, de opbergruimte en het salon ligt er een plankenvloer. In de gang en traphal ligt een vloer in gepolijste blauwe hardsteen ("petit granit"). Het stucplafond is in alle ruimtes voorzien van een geprofileerde kroonlijst. De deur- en muuropeningen zijn gevat in geprofileerde houten omlijstingen.

De winkelruimte is een rechthoekige kamer, die via een grote open doorgang in verbinding staat met de gang. De winkel is ingericht met zowel vast als los meubilair. Achter de toonbank is een vaste kastenwand die de volledige westelijke muur en een deel van de zuidelijke muur beslaat. Dit meubel bestaat uit 120 lades voorzien van bolvormige porseleinen handvaten en Franstalige geëmailleerde naamplaatjes. Er zijn ook open legplanken naast de lades. De onderzijde van de kastenwand, die lichtjes uitspringt ten opzichte van het volledige meubel, bestaat uit gesloten kasten met schuifdeuren. Het meubel heeft een neoclassicistische vormgeving met gecanneleerde tussenstijlen en een uitkragende kroonlijst met tandlijst, op gecanneleerde consoles met guttae. Achter de toonbank bevindt zich een houten verhoog voor de verkoper.

Centraal in de zuidelijke wand van de winkelruimte bevindt zich de deur naar het salon. Deze vleugel deur bestaat uit twee paneeldeuren met verdiepte panelen en geprofileerde lijsten, binnen een geprofileerde deurlijst.

De oostelijke wand van de winkelruimte is naast en boven de doorgang naar de gang voorzien van eenvoudige haken en legplanken voor het uitstellen en stockeren van producten. Er zijn enerzijds legplanken met metalen consoles en anderzijds houten consoles, respectievelijk boven en naast de doorgang.

Aan de straatzijde bevinden zich de twee vaste winkelvitрины met middelhoge scheidingswanden. Men maakte gebruik van de bestaande vensteropeningen als winkelvitrine. De vaste winkelvitрины zijn elk opgebouwd uit drie middelhoge houten scheidingswanden waardoor de koopwaar tegen een mooie achtergrond kan worden tentoongesteld. Er is een deurtje in de achterwand waarlangs de vitrinekast toegankelijk is. De scheidingswanden hebben een neoclassicistische vormgeving met verdiepte geprofileerde panelen tussen gecanneleerde tussenstijlen onder een geprofileerde kroonlijst. De contouren van de verdiepte panelen zijn eveneens aan de achterzijde zichtbaar. In de winkelruimte bevindt zich in de uitsparing tussen beide winkelvitрины een opbergkast met daarboven een lezenaar voor receptenboeken. De kast heeft eenvoudige deuren en de lezenaar kan naar boven openklappen. Aan de onderzijde van de linkse winkelvitrine is nog een uitschuifbare lade bevestigd. Tussen de rechtse winkelvitrine en de voordeur bevindt zich nog een beglaasd vast vitrinekastje. Onder de rechtse winkelvitrine bevindt zich tenslotte nog een klein vast kastje.

De gang leidt van de voordeur naar de traphal en scheidt tevens de winkelruimte van de opbergruimte. Er is geen afzonderlijke toegang tot het woonhuis, waardoor deze gang zowel dienst doet als inkom van de winkel en als private toegang van het woonhuis. Tussen de gang en de traphal is een beglaasde deur met vast bovenlicht, die zorgt voor lichtinval vanuit de achtertuin. Het deurvenster is voorzien van geetst glas met een voorstelling van een kelk met

slang, tussen bladmotieven en sierlijk rolwerk, verwijzend naar het apothekersambacht. Aan de zijde van de winkel wordt deze deur geflankeerd door twee identieke vitrinekasten. Het betreft ondiepe kastjes met beglaasde deuren, voorzien van bolvormige porseleinen deurgrepen.

Vanuit de traphal heeft men toegang tot het salon en de achtertuin. De deur tussen de traphal en het salon is een eenvoudige paneeldeur in een geprofileerde omlijsting. De deur naar de koer is bijna volledig beglaasd en voorzien van een vast bovenlicht. De gang en traphal zijn voorzien van een beschilderde houten lambrisering bestaande uit rechthoekige panelen tussen uitspringende lijsten met bovenaan diamantkoppen. De onbeschilderde houten wenteltrap, met bordessen voor de verdiepingen, heeft een natuurstenen aanzettrede en een verzorgde uitwerking. De trappaal heeft de vorm van een gecanneleerde zuil met rond basement en kapiteel. De trap is voorzien van een houten balustrade met fijne balustervormige trapspijlen. De zijkanten van de traptreden zijn afgewerkt met tollen. De traphal reikt tot aan de zolderverdieping waardoor de wenteltrap zowel de eerste verdieping als de zolderverdieping bedient.

Het salon in de zuidwestelijke hoek van het hoofdvolume maakt de verbinding tussen de winkel en de achterbouw. Deze ruimte is toegankelijk via de dubbele deur naast de toonbank en vanuit de traphal via een houten paneeldeur met geprofileerde omlijsting. Een gelijkaardige deur verbindt het salon met de achterbouw. Deze ruimte, van waaruit de winkelier zijn winkel betrad, bezit een verzorgde afwerking met een plankenvloer, stucplafond met kooflijst en een neoclassicistische schouwmantel in witte marmer.

De in de winkel geïncorporeerde opbergruimte is een kleine rechthoekige ruimte die aan drie zijden is voorzien van vaste wandkasten met grote schuifdeuren. De wandkasten bestaan uit twee niveaus met daarboven open rekken. In de kast achter de deur is een op maat gemaakte uitsparing voor een brandkast. Aan de straatzijde bevindt zich een houten winkelvitrine, gelijkaardig doch niet geheel identiek aan deze in de winkelruimte. De opbouw bestaat eveneens uit drie houten scheidingswanden, maar de vormgeving verschilt lichtjes door het gebruik van afgeronde hoeken en een andere vormgeving van het houtsnijwerk van de tussenstijlen en het lijstwerk. In plaats van één houten legplank, vindt men hier twee glazen legplanken geplaatst tegen de zijkanten op metalen steunen. De houten paneeldeur van deze ruimte bewaart nog haar oorspronkelijke deurgreep.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden;
- 2° de voormalige drogisterij De Walvis met haar gaaf bewaard exterieur en interieur vormt een ensemble. Elke beheersdaad moet de erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Nieuwe ingrepen en wijzigingen in het gebruik van het pand vereisen een geïntegreerde aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht van het gebouw niet wordt overschreden. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en indien nodig conserverende ingrepen;
- 3° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur qua schaal, volumewerking, materiaalgebruik en afwerking, met inbegrip van het schrijnwerk. De herkenbaarheid als 19de-eeuws woonwinkelhuis met neoclassicistische vormgeving en het behoud van de gevelafwerking van de voorgevel met beschilderde gevelreclame zijn hierbij van bijzonder belang;
- 4° voor alle buitenschrijnwerk wordt het behoud in situ nagestreefd. Het originele 19de-eeuwse schrijnwerk van het hoofdvolume dient zoveel mogelijk behouden te blijven omdat zij in belangrijke mate bijdraagt tot de architecturale uitwerking van de voor- en achtergevels. Het is wenselijk dat de kleinere roedeverdeling van de vensters op de verdieping van de voorgevel worden teruggebracht. Voor het 20ste-eeuwse schrijnwerk, dat zich hoofdzakelijk aan de tuingevel van de achterbouw situeert en een minder waardevolle uitwerking kent, kan men eventueel opteren voor een vernieuwing naar bestaand model of een passende nieuwe invulling;

- 5° met betrekking tot het interieur op het gelijkvloers van het hoofdvolume beoogt de bescherming het behoud van de herkenbaarheid als voormalig woonwinkelhuis, meer bepaald als voormalige drogisterij, met behoud van de bestaande ruimteverdeling en de waardevolle interieurafwerking, met inbegrip van het vast meubilair en de cultuurgoederen;
- 6° met uitzondering van de traphal, bezit de inrichting van de ruimtes op de verdiepingen van het hoofdvolume en deze in de achterbouw beperkte erfgoedwaarde. Hoewel de interieurafwerking van deze ruimtes aansluit bij het beschermde interieur van het hoofdvolume, en het (gedeeltelijk) behoud ervan kan worden verantwoord, is hier meer ruimte voor nieuwe invullingen, mits zij geen negatieve invloed hebben op de erfgoedkenmerken en -elementen;
- 7° de donkere kamer in de zuidoostelijke hoek van het perceel en het magazijn in het verlengde van de achterbouw bezitten geen bijzondere erfgoedwaarde. In functie van een passende herbestemming van het pand zijn nieuwe ontwikkelingen achterin het perceel ter hoogte van de achtertuin mogelijk, op voorwaarde dat zij geen negatieve impact hebben op de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken en de herkenbaarheid als woonwinkelhuis;
- 8° de roerende objecten die in de winkel bewaard worden, houden verband met de voormalige functie als drogisterij. Slechts enkele roerende objecten werden afzonderlijk als cultuurgoederen beschermd en als dusdanig gemotiveerd in bijlage bij dit ministerieel besluit. Het verdient echter de aanbeveling om bepaalde (niet als cultuurgoederen beschermde) roerende goederen in situ te behouden, aangezien zij de herkenbaarheid als voormalige drogisterij kunnen verhogen. Meer bepaald gaat het om objecten zoals de grote weegschaal van circa 1920, de grote vitrinekast afkomstig van een andere drogisterij, de vrijstaande brandkast in de uitsparing van de kastenwand van de bergruimte, etcetera.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° de aanmerkelijke reliefs wijziging van de bodem;
- 2° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 3° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 5° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van

publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;

- 6° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
- 7° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur en de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
 - f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - g) het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgoederen.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 15 JUNI 2018

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS